

ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

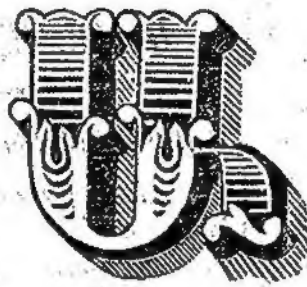
ԲԱԺԱՆԳԻՆ

Տարեկան վեցամսեայ

ԵԳԻՊՏՈՍ . . . 7. 0. 80 40
ԱՐՏԱՍԱՀԱՐԱՆ ԺՐ. 20 10

ԵՄԵԼԻՆՈՒՄԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԳԻՄԱԿ ՏԵՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՀԱՐԱՆ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

40 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԶԱՐԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՍ

ԽՐԱԿԱՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

Տարա Ապրիլ 8, 1916

ԱՂԵՐՍԱՀԱՐԱՆ

ՀԱՏԸ

Journal ARAV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄԸ ԶԵՆԱԳԻՐԵՐԸ ԶԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՐԻՆ-ԽՐԱԿԱՐԴՈՒՄԸ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵԼԱՆ

ՕՏԱՐԷՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ
Լորտ Ռոպերթ Մեյնը, արտաքին
գործոց դեր-նախարարը, Հայկա-
կան կոտորածներուն մասին կառա-
վարութեան ուղղուած հարցումնե-
րուն ի պատասխան բաց է նախ,
թէ «առանց չափազանցութեան ա-
մենագոյն երկիրի» աշխարհի ա-
րեգութեանց մէջ տեղի ունեցած չէ
ասիական անկեղծ եղեռնագոր-
ծութիւն մը»։ Ետոյ, այս բերքին
մէջ տուած յիշատակները բա-
շխարհային մեծագոյն զոհերը
չհամարելով՝ աւելցուցած է թէ
«մեր զգացած սուկումն ու ցար-
մեղմանք միակ պարագայն այն է
որ՝ տեղի ունեցածը կրօնական օտ-
նութիւն մը չէ», և թէ՛ «վերջապէս
Հայերուն համար կարելի մեծագոյն
պաշտպանութիւնը այս պատերազ-
մին մէջ մեր (Անգլիոյ) յարա-
բեամբը կը գոյանայ (հաւանութեան
չանքով) եւ մեր գլխաւոր ջանքերը
ասոր պէտք է ձգտին...»

Աւելի կամ նուազ փոփոխութիւն
աւելի կամ նուազ անմիջական պաշտ-
պանութեան մը յարց մեզի ներ-
քննող այս խօսքերուն համար չէ՛,
սակայն, որ կ'ուզեմ անդրադառ-
նալ արտաքին գործոց ենթադրա-
տուարին ճառին, զոր թայմին 17
նոյի թիւէն թարգմանելով ար-
տատարած էինք Աւելի վերջին հա-
մարին մէջ։

Այդ հայանպատահալը կը պա-
րունակէ ուրիշ հատուած մը՝ որ ա-
հաւաստի է։

«Գալով Միացեալ Նահանգնե-
րուն եւ Զուիցերլանտ Համապետ-
եան մօտ ձեռնարկի մը, աւելորդ
է բանի, թէ այս կառավարու-
թիւններէն ու եւ մէկը արժանա-
գէտ ազգայնաբանութիւններ ընել Գի-
մանի, ոչ ոք աւելի արագին պի-
տի տղունէ այդպիսի բայ մը՝ քան
Անգլիական կառավարութիւնը։ Բայց
կառավարութեան չիմար մասնա-
նեղ կամ նոյն իսկ քեղաքիւղ չէ-
զոք անկախ երկիրներու կառավա-
րութեանց այն բանը որ իրենց պա-
տակաւորութիւնն է...»

Ինչորք չէզոք պետութիւններէն
և այսօր գլխաւորապէս Միացեալ
Նահանգներէն ու Զուիցերլանտ մեր
պատասխան (2) և չստացած պաշտպա-
նութեան վրայ է։ Քանի որ, իրա-
պէս, չենք կրնար այսօր լուրջ օգ-
նութիւն մը յուսալ մեր և բոլոր
առաւանգող ազգերու մեծ պաշտ-
պաններն եղող Անգլիայէն ու Ֆրանս-
այէն, և քանի որ Ռուսական
պաշտպանութիւնն ալ իրերու բեր-
ամբ մինչև հիմա ատոր հիշք հա-
կառակ արդիւնք տուած, բնական է
թէ մեր նայուածքը պիտի գառ-
նար և մեր թեւերը պիտի երկա-
րէին դէպի այն չէզոք պետու-
թեանց կողմը՝ որոնց ժողովուրդնե-
րուն ազատական ու մարդասիրա-

կան զգացումները դիտենք մեր աշ-
քին՝ ամենէն աւելի կը մօտենան
Ֆրանսացուց ու Անգլիացուց, այս-
ինքն՝ ճշդիւ Միացեալ Նահանգաց և
Զուիցերլանտ։ Ասոնցմէ իւրաքանչիւ-
րը կրնար, մեր հաշուով, և կ'երե-
ւի կրնար նաև Անգլիական կառա-
վարութեան հաշուովը, պաշտպանել
իր գահիճին ձեռքը առանձին թող-
ուած Հայութիւնը, ըլլալ՝ բարո-
յական կամ ըլլալ՝ նիւթական մի-
ջոցներով։ Յայտնի է թէ երկուքն
ալ ունին այդ միջոցները, Զուիցե-
րիա՝ միմիայն բարոյական միջոց-
ներ որոնք կրնան ազդել Գերմա-
նիա և Գերմանիայի թուրքերէն վրայ,
ու՝ Ամերիկայ թէ՛ բարոյական և թէ՛
նիւթական միջոցներ՝ հաւասարա-
պէս թուրքին ու Գերմանիայի վրայ
ազդող... Այդ երկու չէզոք Պետու-
թիւններն ալ ոչինչ կամ զրեթէ ո-
չինչ ըրին մինչև հիմա՝ կանգնե-
լու համար «այլապէս տարեգոր-
ծեանց մէջ տեղի չունեցած այս
ահուելի եղեռնագործութիւնը»։

Սրբ յիշենք թէ Ամերիկայի Մի-
ացեալ Նահանգներն ու Զուիցե-
րիա Արեւմտեան աշխարհի եր-
կիրներէն են որոնք ամենէն շատ
Հայ տեսած, Հայ ունեցած են ի-
րենց մէջ և սակայն գրեթէ ան-
տարբերութեամբ կը նային մեր
ընթացիկ վրայ, պէտք է վայր-
կեան մը լռեցնենք այս վարմուն-
քին միջի թելադրած դառնադառն
զգացումները և մտածենք թէ ինչ
բան յառաջ կը բերէ մեզի հանգէպ
այս ձեռնապահութիւնը։

Մեր մամուլը այնքան յաճախ
խօսած է մեզի հայաստանեան մա-
սին, անոնց մարդասիրական կամ
քաղաքավարական ամենապարզ ար-
տայայտութիւնն անգամ, «հայաս-
րութեան» պիտակին տակ ներկա-
յացուցած է, որ իրաւամբ կրնանք
զարմանալ երբ տաղմապի օրերուն
զանաք չենք տեսներ մեր շուրջը
այնքան բազմաթիւ որքան յուսա-
շեր էինք։ Ինչպէս ուրիշ շատ մը
բաներու՝ այս մասին ալ մենք չա-
րաշար խաբուած ենք մեր անխղ-
ճամբ մամուլէն, ամբողջ Հայ մա-
մուլէն, որուն աշխատէս ալ մեզի
հասցուցած վնասը, մերթ շահա-
մու, մերթ բացարձակ տգէտ և մերթ
իմաստակ խմբագրներու միջոցաւ,
անխփեղի է...

Եթէ օտարներու, այս պարա-
գային Զուիցերլանտ և Միացեալ Նա-
հանգաց համակրութիւնը չենք վա-
յելք մանց գործած պաշտպանու-
թիւնը յառաջ բերելու չափ, ատոր
պատճառը այդ երկիրներուն մէջ
բնակող Հայոց ժխտական յատկու-
թիւնները չեն, ինչպէս կ'ընայ են-
թադրուի։ Հայ գաղութները, ամե-
նուրեք, ըլլան գործաւոր, առեւ-

տրական, հասառու կամ սևամոր-
ուրիշ ազգաց գաղութներէն ոչ թէ ա-
ւելի դէ՛, ընդհակառակն աւելի
լաւ կը բռնեն ինքզինքն և ան-
տեղի է մեր վրդովումը երբ օտար
երկրի մը մէջ Հայու մը մէկ օտար
կամ խաբարալուծիւնը կը լսենք։
Աս չէ որ մեր յուսացած համա-
կրանքը կը հեռացնէ մեզմէ։

Ազգ մը իր չարագործներովը
չի ճանչցուի, այլ կը ճանչցուի իր
մեծ արդեւորը։ Եղած չէ որ ազգ
մը արհամարհուի ու ատուի քանի
մը ատուի մարդիկ հանած ըլլա-
լուն համար — ամենամեծ ազգերը
ամենէն շատ արտաքրած են ա-
նոնցմէ — այլ միշտ եղած է որ ազգ
մը յարգուի, սիրուի և պաշտպան-
ուի նուազագոյն մեծ, ամբողջ մարդ-
կութեան համար մեծ մարդիկ աշ-
խարհի տուած ըլլալուն համար։
Արդ, ո՛ր են մեր մեծ մարդիկը
ներկայ ժամանակիս, ինչ խնամք,
ինչ հոգ, ինչ դոյզն ջանք ունե-
ցած ենք այս վերջին 40-50 տար-
ուան ընթացքին զանոնք հասցնելու
համար։

Ամբողջ աշխատանքին՝ առեւ-
տրական, բժշկի, փաստաբան ու
երկրաչափ — քիչ մըն ալ մանկա-
վար — պատրաստել եղած է, մար-
դիկ որոնք անմիջական և մեզի
կամ միայն ինքզինքնուն յատուկ
օգուտ մը կրնային ունենալ։ Բարձ-
րագոյն ուսումները, արուեստներն
ու գիտութիւնները, անպէտ ու ա-
ւելորդ բաներ նկատուած են սկսեալ
մեր պատրիարքներէն ու խնամակա-
ներէն մինչև մեր անհատ բարերար-
ներուն կողմէ՝ 40 — 50 տարեի ի վեր
համարող մեր նոր սերունդներուն
համար։ Ամիրաները, Տիւղեան մը,
Պալեան մը, Եւսուֆ մը, Նորբէն
աւելի լաւ դիտէին թէ ազգը ինչո՞վ
կ'ապրի ու կ'ազատի, և ըստ այնմ
կը գործէին։ Կրնա՞ք բնի թէ այ-
սօր՝ անցած դարէն կամ ապրող
10,000 վաճառականէ, փաստաբանէ,
երկրաչափի կամ բժշկի աւելի օգ-
տակար չէ՞ մեզի համար յիշատակը
միայն նուազարի մը որու վրայէն
Հայը ճանչցած ու յարգած են Պը-
րայներ ու Գորմըներ։ Հապա եթէ
մեծ գիտուն մը, նկարիչ մը, բա-
նաստեղ մը տուած ըլլայինք աշ-
խարհի և եթէ անոնցմէ մէկը դեռ
ապրէր այսօր, կը կարծէ՞ք որ բա-
ւական տարբեր չէր ըլլար օտա-
րին առջև մեր դիրքը ու մեր վա-
յելած պաշտպանութիւնն օտարէն։
Միթէ՞ Հայը ընդունակ չէր ատոր,
միթէ՞ չէր հանդիպել գաղտնիքու
մէջ հանճարեղ աղայոց որոնք քա-
լալերող ձեռքի մը բացակայութե-
նէն և իրենց շուրջն ալ զարգա-
ցումի միջոցները չգտնելով՝ դրա-
զիր կամ խմբագիր կ'ըլլան իսկոյն՝
երբ գրական հակումներ ունին, կամ
երկրաչափ ու բժշկի՝ երբ գիտու-
թիւնը կը կանչէ գիրքն, ու ան-
միջապէս կ'սկսին աշխատանքն ճա-
րելու...։

Եթեքեր իրենց անցեալին անըն-

պառելի ժառանգութիւնը կը շահա-
գործեն դեռ այսօր՝ ժամանակա-
կից Յոյն մտքին Եւրոպայի առջև
ներկայացուցչներն ալ շատ արհա-
մարհելի չեն, թէպէտ մենք շատե-
րը ոչ ան ոչ ան կ'ուզեն լսել և կը
զարմանան թէ ինչո՞ւ Եւրոպան կը
բռնէ Յոյները՝ ընդդէմ շատ մը
պատճառներու։

Ատոր դադանքը պարզ է սա-
կայն։ մեր տեսած բազմաթիւ թե-
րութիւնները ներկայացնող ժողո-
վրդային զանգուածին վերեւ — որ մեր
չտեսած բազմաթիւ առաւելու-
թիւններն ալ ունի — կանգնած են
և կը կանգնեն Յոյն մեծ մարդիկ
զորս հասուցեր, պատրաստեց է այդ
ժողովուրդը։

Իսկ մեր հասուցած մեծ մար-
դիկը...

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵԼԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԱՏԸ ՈՐ ԹԵՔԵԼԱՆԻ ԿՈՒԳՈՅ...

Կարգադէ՛ք, Արեւի մէջ, նամակը
թէնչտոսի բուռ մը Քրիստոսայ կամ
Լորտներէն, որոնք 60 Քրանք նուիրած
էին Աղեքսանդրիոյ Հայութեանց Կարմիր
Խաչին, իրենց օրական խնդուկը
«առեւելիս ամենապարզօրէն խնայուած»։

Հարցումս կ'ազդուի ընդհանուր
կերպով «Արեւ» թուրք ընթերցողներուն
բայց մասնաւորապէս այն սակաւթիւ
առանձնաշնորհներուն, որոնք ունեւոր
ըսուած բաղաւոր դասակարգին կը
պատկանին և հասարակ կամ պարզաւոր
Հայու մը պէս աղքատ վիճակին վրայ քիչ
շատ տեղեկութիւն ունենալու համար
կը կարգան մեր պապականութիւնը
կը խոստովանի որ կարգաւոր այդ նա-
մակը որուն բաները նուազ յանդիմա-
նական էին ու պերճախօս քան իրենց
ծանուցած նուէրը, եւ պարզապէս ամբողջ
իրենց՝ այդ առանձնաշնորհներուն
հաշուոյն։ «Ան զու ազնուութիւնը է»
ըսէք թերեւս հեղափոխութիւնը...

Ոչինչ գիտեմ աւելի օրոտալարժ քան
այս մարդոց ինքնաբերական ու այնքան հե-
ռուներէն եկող այդ անպապելի նուէրը,
որ ամենապարզ ու հրաշք մըն է ու
ստատ մը միանգամայն Աստուծոյ
սարդներ, որոնք աղին դասի մը սի-
րոյն պատրաստ են գերազանց զոհողու-
թեան որուն ապրող էակը կարող ըլլայ,
զոհողութիւնը կենսական, որ մեծագոյն
բարեգէն է ու ինչքն այլապէս վրայ։ Ու
ինչ քան մղած է զիրենք այդ անձնուրա-
ցութեան։ — Իրենց հայրենասիրութիւնը
որ մէկ կողմէն կը ջանկալ վե՛ժ լուծել
Հայութեան անեղոր թշնամիքն, և
միւսին՝ մեր ու երախտագիտութիւն յայտ-
նել անոր մեծ բարեկամներէն միոյն,
ապրողական ծրարային։ Ձերք կրնար
զիրենք պարտահատոյց նկատել աղքատ
հանգէպ, և իրաւունք ունի՞նք քան մը
աւելի պարանշելու մարդոցմէ որոնք ի-
րենց կենսական ուրիշ ոչինչ ունին, և այն
ալ զոհաբերած են արգէն։ Բայց անոնք,
զերազոյն զոհողութեան յանձնառու Հա-
յուրդները, այդպէս չեն խորհրդ. այն-
քան հիշէ է, բաւէ՞, որ շատ ընկերոց
զէ՛քն ալ կրնայ, անուանապէս մեծին
կարողը՝ անուանապէս փոքրին ալ կա-
րող է։ Ծրարացի գիտուոր, անոնք ո-
րական մէկ տու (8 փարայ) ունին իր
վրձնք։ Կարգաւոր են Արեւի մէջ թէ
Աղեքսանդրիա կարմիր-խաչ մը կայ Հա-
յութեանց Կարմիր-խաչ, յուզուեր են
բարի միաբնակ հոգեւորքը, ու զրկելով

ինքզինքնին, իրենց ծիւղիքէն ու խը-
մելիքէն կարելով — զինուորի մը համար
ասիէ աւելի մեծ զոհողութիւն չի կրնար
ըլլալ — 60 Քրանք հաւաքեր են համար-
բաւարօրէն, հարստութիւն մը դրեթէ,
և նուիրեր են միանուաղ, իր քրեկն
ոսկի սիրտէն փրկած ձոյլ մը աղանաղ-
զէ զգացում, գո՛ւթ...

Մեր մեծառունները զգացին՝ արդ-
եօք օրոտալար զեղեցկութիւնը այս ժե-
թին։ Եթեքերն արդեօք թէ մինչ ի-
րենց կը զոհամակին իրենց փարթաւ
աւելորդին մէկ տասանորդն անգամ բա-
ժին հանել սա անժառանգ աղքատ, անա-
մարդիկ որոնք մէկ օրէն միւսը կրնան
վրայ տալ ինչ որ ունին ամենէն աւել-
ի թանկարժէք — իրենց կենսութիւնը — և
որոնք մաւայն կը խորհին, թէ քան մը
եւ պարտին ընել իրենց աղքատ համար,
այնքան խեղճ որ ամենէն խեղճին օգ-
նութեանը անգամ պէտք ունի, այն է՝
զրկել ինքզինքնին իրենց զոհողութիւն
յուրեղան մէկ քանի հեղ ալ որքան ան-
հրաժեշտ հանգիւցներէն...

Հարուստներ, ձերնք պարանշուած
ոչ մեր կենսանքն է, ոչ ալ մեր ամեն ու-
նեցածը։ Թէնչտոսի Քրիստոսայ կամ
Լորտներէն ձերնք այդ գիւղացական
անձնուրաքութիւնը, բայց միթէ անկա-
րելի՞ քան մըն է որ քիչիկ մը խոտէ
մեր պատկանելի հարստութիւնները, ի
նպատակ մեր անանկ տեսուեր աղքատ...։

Եթէ հարեալուք, հաղաբար, իսկ
ոսկիներ տաք, ո՞վ մեծատուներ, գիտ-
ցէ՞ք որ հաղիւ թէ պիտի կրնաք արձա-
դանք տալ թէնչտոսին եկած հնչական
ձայնին, ուր բոլորանուէր զոհողութեան
օգին է որ լսելի կ'ընէ ինքզինքը...։

Մ. Ս. ԿԻՐԵՆԻԱՆ

«ԵՐԱԶ ՈՒ ՎԻՇ»

Հեղինակ՝ ԱՐՄԵՆ ԵՐԱՅԱՆ

Վերջացող տարուայ ընթացքին մէջ
հայկական արաւիրքներուն աղբիւր-
թիւնը հայ հոգիներուն վրայ եղած է
պէսպէս ու աշխարհաւ։

Ունեւոր յուսանալութեան անողորմ
ցաւին մատուցած, տեսան անուրի ու
խաւարամած երկրիքի մը աշխարհիս
վրայ չօքելը ու կարգ մը փոքրիկ ու
սկզբ գորութիւններու հետ, մեր աղքատ
ալ ճնշուիլը ու անեղացումը Ոչ ան բնու-
ածներէն փոքրեկեան անկեղծութիւն,
ոչ ևս երբեք պատահում մը վրային
ծանրացող սատակիլ մատախողին և
երեւումը սփոխարար և աղատում խոս-
տացող բրդուն մը կապտոյտի Մարը, ան-
խաւարիլը, մանր թշնամի յիշակով ոչ-
միայն ձեռքով՝ ցեղի մը որ զարթոյլ
տառապեցաւ ու կը տառապի անլուր
տառապանքներ և որ այս անգամ դա-
տապարտուած է անճիտուելու, հակառակ
քաղաքակրթութեան բարձր խելակն
ծառայելու համար թափած ամէն ճիւղ-
րուն։

Ուրիշներ, արդար զայրոյթի և ցա-
սումի նուիրական կրակին բռնկած,
հասկնալով այս ամենուն հարաւարու-
թիւնը զենի թեմին կամ յօտարակամ,
և արամաբի դառն ծայրալ շրթունքներ-
նուն ինկան մեծ անդունդին մէջ որ-
պէտք եղած բանին տեսարանին անոնք
խնային իրենց անհամբեր կուրծքին։
Ուրիշներ ալ, բնաւարականով ի-
րենց հայրենասիրական կրովին բռնկ-
զակ քանակը, սպառնութեան հաւանա-
կան միջոցներու հաւանելու համար, երգ-
նեցան ու կը ճգնին, աշխատեցան ու
կ'աշխատին, յուսաբեկ ըլլալու դադա-
կարին զէմ յաւաքան, օրողութ, օրը իր
նիւթական առաւելութիւններով մը

Судья:

Imp. Economique, snc.

